ROMANIUK v. Poland (№ 42179/14)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктами 1 і 3 (d) статті 6 Конвенції щодо справедливості кримінального провадження проти нього, у зв'язку з ненаданням можливості допитати або вимагати допиту співобвинуваченого в його справі, показання якого були вирішальними для засудження заявника.

8 серпня 2008 року два конкуруючі злочинні угруповання брали участь у сутичках з охороною ресторану в О. М. Багато учасників мали при собі холодну зброю, а кілька осіб здійснили постріли. Чотири людини отримали вогнепальні поранення, одна з них загинула.

Заявника, разом з дев'ятнадцятьма іншими обвинуваченими, було притягнуто до відповідальності за участь у масових заворушеннях із застосуванням небезпечних предметів. На підставі показань, наданих одним з його співобвинувачених (Р. В., який брав участь у бійці на тому ж боці, що і заявник), заявник також був звинувачений у незаконному зберіганні вогнепальної зброї, використанні цієї зброї під час подій і пострілах у всіх чотирьох жертв, у тому числі смертельного.

Під час розслідування Р. В. дев'ять разів був допитаний прокурором за відсутності заявника або його адвоката. Під час першого допиту він не впізнав заявника. Під час другого він назвав кримінальне прізвисько заявника, а пізніше – впізнав його на фотографії. Показання Р. В. щодо впізнання заявника повністю не узгоджувалися – вони відрізнялися щодо положення заявника, способу стрільби та заяв, зроблених після пострілів. Під час розслідування аудіо- чи відеофіксація показань Р. В. не здійснювалися.

У суді Р. В., скориставшись своїм правом не свідчити проти себе, лише зазначив, що він бажає підтримати свої показання, які викривають заявника, пояснив, що спочатку не назвав особу стрільця, оскільки відчував залякування з боку іншого члена групи, і відмовився відповідати на будь-які запитання, у тому числі й на запитання суду. Він був звільнений від необхідності з'являтися в суді після перших трьох засідань. Його показання були зачитані (оголошені) на судовому засіданні. Заявник надав власну версію подій, але її вважали такою, що заслуговує на довіру лише в частині визнання заявником своєї присутності на місці злочину.

2 грудня 2011 року Остроленський регіональний суд (Ostrołęka Regional Court) виправдав заявника в частині поранення двох осіб, у тому числі тієї, яка померла, і визнав його винним у решті обвинувачень, зокрема, у замаху на вбивство Л. В. і М. К. Заявника було засуджено до 12 років позбавлення волі за сукупністю злочинів. Р. В. був визнаний винним в участі у масових заворушеннях і засуджений до штрафу в розмірі 1200 польських злотих (приблизно 270 євро).

При цьому національний суд встановив, що за допомогою записів камер відеоспостереження з місця події особу стрільця було неможливо ідентифікувати. Сама зброя так і не була знайдена, а з 19 співвідповідачів і 101 свідка лише Р. В.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

стверджував, що заявник мав при собі або використовував вогнепальну зброю на місці події.

Відзначивши розбіжності у показаннях, наданих Р. В., суд визнав одну версію, надану під час його другого допиту, проведеного 18 лютого 2009 року, єдиною достовірною версією. Суд визнав її достатньою для встановлення того, що заявник мав при собі вогнепальну зброю, брав активну участь у бійці, стріляючи з пістолета біля входу до ресторану, і стріляв у Л. В. та М. К. Оскільки деякі свідки надали опис особи, яка стріляла, який не збігався з описом заявника, або стверджували, що постріли були зроблені з іншого напрямку, суд визнав їх недостовірними. Суд дійшов висновку, що жоден з доказів, які вважалися достовірними, не спростовував версію, викладену Р. В.

31 жовтня 2012 року апеляційний суд дещо змінив оскаржуване рішення. Відповідні обвинувачення проти заявника та його вирок залишилися без змін.

Заявник подав касаційну скаргу скаржачись, зокрема, за статтею 6 Конвенції на відхилення його клопотання про допит Р. В. і вказуючи, що, оскільки вирок щодо Р. В. вже став остаточним, останній був би зобов'язаний давати показання в апеляційному суді.

8 листопада 2013 року Верховний суд відхилив касаційну скаргу як явно необґрунтовану без наведення письмових мотивів.

Оцінка Суду

ЄСПЛ першочергово звернув увагу, що загальні принципи, що стосуються допиту відсутніх свідків та використання судами показань, наданих цими свідками, а також застосування тристороннього тесту, були узагальнені у справах Schatschaschwili v. Germany, Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom та Kuchta v. Poland.

На відміну від згаданої вище справи Kuchta, жодна зі сторін не заперечувала, що Р. В., як співобвинувачений, мав право не давати показань до завершення розгляду справи в суді першої інстанції, і що, як наслідок, існували вагомі підстави для його неявки на цьому етапі (пункт 20 рішення).

Так, заявник підтримав свою позицію, викладену у касаційній скарзі, стверджуючи, що показання Р. В. могли бути перевірені в суді апеляційної інстанції.

В свою чергу, Уряд стверджував, що в рамках апеляційного провадження вирок суду першої інстанції підлягав скасуванню щодо всіх обвинувачених, включаючи Р. В., навіть за відсутності їхніх власних апеляційних скарг, і що, як наслідок, останній залишався співобвинуваченим до завершення цієї стадії провадження. Уряд дійшов висновку, що допит Р. В. як свідка означав би обхід закону та змішування ролі обвинуваченого і свідка, що, у свою чергу, призвело б до порушення його права на захист (пункт 23 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що як вбачається, не було жодних загальних процесуальних перешкод для того, аби апеляційний суд викликав Р. В. Питання було лише в тому, в якій якості він мав би постати перед цим судом (як співобвинувачений або як

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

свідок). Таким чином, аргумент Уряду був би доречним лише в тому випадку, якби апеляційний суд викликав Р. В. і допитав його як свідка, а не як обвинуваченого. Натомість Апеляційний суд відхилив клопотання заявника виключно на тій підставі, що запитувані докази вже були зібрані, і що його нібито єдиною метою було затягування провадження (пункт 24 рішення).

У світлі власних висновків цього національного суду щодо важливості показань Р. В. для засудження заявника, занепокоєння швидкістю провадження, на яке він посилався для цілей відхилення клопотання заявника про надання доказів, не видається переконливим. Швидкість провадження не може переважити труднощі, які виникли в заявника під час свого захисту через відмову заслухати ключового свідка (пункт 25 рішення).

Проте, оскільки Апеляційний суд відхилив клопотання заявника про надання доказів без будь-якого посилання на статус Р. В., на переконання ЄСПЛ національні органи влади не доклали всіх розумних зусиль, аби дозволити заявнику отримати відповіді від Р. В. на стадії апеляційного провадження (див. рішення у справі Vidgen v. the Netherlands) (пункт 26 рішення).

ЄСПЛ з посиланням на свою прецедентну практику підкреслив, що у будь-якому випадку, відсутність поважної причини неявки свідка сама по собі не може свідчити про несправедливість судового розгляду. Однак, вона залишається дуже важливим фактором, який слід брати до уваги при оцінці загальної справедливості судового розгляду, та який може схилити чашу терезів (змінити баланс) у бік порушення статті 6 §§ 1 і 3 (d) (див. згадане вище рішення у справі Schatschaschwili, § 113) (пункт 27 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що хоча, на відміну від справи Kuchta (згаданої вище), суд першої інстанції вступив у прямий, хоча і короткий, контакт з Р. В., факт залишається фактом: показання останнього, надані на стадії досудового слідства і такі, що викривали заявника, ніколи не були перевірені шляхом прямого допиту судом або стороною захисту. Більше того, національні суди не обґрунтували свої рішення відповідно до критеріїв, викладених у справі Al-Khawaja and Tahery, а лише посилалися на загальну формальну допустимість довіряти показанням співобвинуваченого (а не свідка *stricto sensu*), і оцінювали достовірність показань Р. В., а також протиріччя в зібраних доказах.

Не зважаючи на те, що показання Р. В. були зачитані (оголошені) у судовому засіданні, а заявник мав можливість надати власну версію подій, чим він і скористався, не було доведено, що існували достатні врівноважуючі фактори, які могли б компенсувати несприятливі умови, з якими зіткнулася сторона захисту (див. згадане вище рішення у справі Kuchta, § 66, та рішення у справі Paić v. Croatia).

З урахуванням обставин цієї справи, ЄСПЛ вважав, що заявнику не було надано достатньої та адекватної можливості оскаржити показання Р. В., які стали вирішальним доказом для його засудження за обвинуваченнями, пов'язаними зі зброєю. Беручи до уваги важливість дотримання прав захисту у кримінальному провадженні, ЄСПЛ виснував, що у цій справі заявник не отримав справедливого

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

судового розгляду щодо обвинувачень у пострілах в Л. В. та М. К., а також у незаконному володінні вогнепальною зброєю.

Відповідно, мало місце порушення пунктів 1 і 3 (d) статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 26 жовтня 2023 року та є остаточним.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.